

**Joint co-operation strategy
on climate change and security in
the Shar/Šara Mountains and
Korab Massif Area**

Ova publikacija je izrađena u okviru projekta Organizacije za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS) koji je finansiran van budžeta „[Jačanje odgovora na bezbednosne rizike usled klimatskih promena u Jugoistočnoj Evropi, Istočnoj Evropi, Južnom Kavkazu i Centralnoj Aziji](#)“ (broj projekta: 1102151).

Finansiraju: Andora, Austrija, Češka Republika, Finska, Francuska, Nemačka, Italija, Japan, Lihtenštajn, Luksemburg, Norveška, Poljska, Švedska, Sjedinjene Države.

Predloženi citat

OEBS i adelphi. Strategija za zajedničku saradnju o klimatskim promenama i sigurnosti na području Šar-planine i masiva. Berlin: adelphi; Beč: OEBS, 2023..

Pravna napomena

Izdavači	Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS) Wallnerstrasse 6 1010 Beč, Austrija +43 1 514 360 pm@osce.org http://www.osce.org adelphi research gemeinnützige GmbH Alt-Moabit 91 10559 Berlin, Nemačka +49 (030) 8900068-0 office@adelphi.de www.adelphi.de
Menadžeri projekta:	Esra Buttanri, Patrizia Albrecht i Kateryna Robul (OEBS)
Moderatori:	Beatrice Mosello, Alina Viehoff, Pia van Ackern, Adrian Foong i Lukas Rüttinger (adelphi)
Recenzenti:	Esra Buttanri, Frosina Pandurska-Dramikjanin, Daniel Bogner i Nikola Nikolov
Autori fotografija:	Slika na naslovnici: OEBS/Shila Bandilli
Status:	Maj 2023

Odricanje od odgovornosti

Sadržaj ove publikacije odražava mišljenja, nalaze, tumačenja i zaključke autora i saradnika i ne odražava nužno stavove ili bilo koji zvanični stav Organizacije za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS), njenih donatora i/ili država članica. Iako je posvećena najveća pažnja u pripremanju publikacije, OEBS ne prihvata nikakvu odgovornost za tačnost ili potpunost bilo koje informacije, uputstva, savete date u istoj, ili za štamparske greške.

Korišćene oznake i predstavljeni materijal u ovoj publikaciji ne podrazumevaju niti impliciraju izražavanje bilo kakvog stava OEBS-a u vezi sa pravnim statusom bilo koje zemlje, teritorije, grada ili oblasti, niti se bavi njihovim državnim i/ili administrativnim granicama. OEBS se ne može smatrati odgovornim u pogledu potencijalnih posledica oslanjanja na informacije ili zaključke sadržane u ovoj publikaciji.

Sadržaj

Zahvalnost	1
1. Uvod	1
1.1 Istorijat projekta	2
1.2 Strategija i metodologija	2
1.3 Cilj i sadržaj	4
2. Prioriteti za saradnju	5
2.1 Nezakonita seča šuma i lov	5
2.2 Upravljanje požarima	6
2.3 Lokalna sredstva za život i kulturno nasleđe	7
2.4 Održivi turizam	8
2.5 Zaštita prirode i upravljanje pašnjacima	9
2.6 Otpad i upravljanje vodama i građevinarstvo	11
3. Poboljšanje formata saradnje između grupa aktera	12
4. Implementacioni plan	14
4.1 Projekat: Podrška saradnji između uprava parkova i organa za sprovođenje zakona u sprečavanju nezakonite seče šuma, nezakonitog lova i krijumčarenja divljih životinja	15
4.2 Projekat: Zaštićene oblasti otporne na vatru: Područje Šar-planine i masiva Koraba	16
4.3 Projekat: Povezivanje ručne radinosti širom područja Šar-planine i masiva Koraba	17
4.4 Projekat: Kulturni inkubator – BLOOM	18
4.5 Projekat: Digitalna promocija turizma u zaštićenim područjima	19
4.6 Projekat: Posetite nas i prepoznajte naše vrednosti	20
4.7 Projekat: Zajedničko očuvanje endemskih i ugroženih životinjskih vrsta na području Šar-planine i masiva Koraba	21
4.8 Projekat: Promovisanje zajedničkih principa i praksi NULA otpada unutar četiri zaštićena područja	22

STRATEGIJA ZA ZAJEDNIČKU SARADNJU

o klimatskim promenama i sigurnosti
na području Šar-planine i masiva Koraba

Zahvalnost

Želimo da se zahvalimo svim akterima koji su učestvovali na radionici „Klimatske promene i sigurnost na području Šar-planine i masiva Koraba: Izrada zajedničke strategije o saradnji/prilagođavanju i implementacionog plana“ (2-3 novembra 2022. u Hotelu Radika, Mavrovo) na njihovom dragocenom doprinosu koji je poslužio kao osnova za ovaj strateški dokument. Posebno želimo da se zahvalimo Afrodita Fetahu, Albena Hana, Albert Flores Herrera, Armir Ziba, Bilall Sejrani, Daniel Bogner, Elena Swartz, Elton Qendro, Fadil Bajraktar, Faruk Dermaku, Fatmir Zylfijaj, Frosina Pandurska-Dramikjanin, Giovannino Di Persio, Hisen Xhemaili, Jeton Lika, Kristina Jovanova, Mariana Roibu, Meghan McCormack, Mjellma Hapciu-Alijaj, Nikola Nikolov, Selim Selimovski, Senad Shajkovci, Shila Bandilli, Sofian Jaupaj, Suad Salkic, Teodora Obradovic Grncarovska i Vlatko Trpeski na koordinaciji, posredovanju, stručnom doprinosu i podršci u organizovanju radionice.

1. Uvod

Područje Šar-planine i masiva Korab je ugroženo područje biodiverziteta sa izuzetnim prirodnim vrednostima. Obuhvata četiri zaštićena područja (tj. Korab-Koritnik, Mavrovo, Šar-planinu i Šaru), a područje pokriva više od 240.000 ha, što ga čini jednim od najvećih graničnih zaštićenih područja u Evropi (vidi sliku 2). Prirodni resursi područja pružaju ekonomske mogućnosti za lokalne zajednice i stoga su važni za očuvanje sigurnosti i dobrobiti ruralnih sredstava za život.

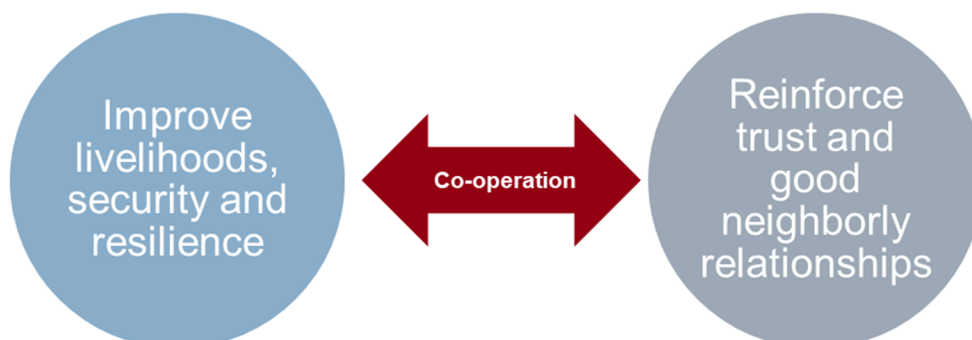
Klimatske promene predstavljaju pretnju prirodnim i ekonomskim vrednostima u području Šar-planine i masiva Koraba. U spoju sa neodrživim i nezakonitim ljudskim aktivnostima, uticaji klimatskih promena ugrožavaju bogat biodiverzitet i ključne ekonomske sektore ovog područja, a sve to može uticati na sredstva za život i pojačati sigurnosne rizike sa kojima se suočavaju lokalne zajednice. S obzirom na međusobnu povezanost područja, ovi bezbednosni rizici su verovatno slični u sva četiri zaštićena područja.¹

Pojačana i ciljana saradnja između uprava zaštićenih područja i njihovih zajednica je stoga od najvećeg značaja jer nudi mogućnosti za odgovor na ove rizike na holistički i održiv način. S jedne strane, aktivnosti saradnje bi poslužile poboljšanju sredstava za život, sigurnosti i otpornosti zajednica u zaštićenim područjima u kontekstu promene klime. S druge strane, pojačale bi poverenje i dobrosusedske odnose u ovom području (vidi sliku 1).²

¹ Za više informacija vidi Ruttinger et al. 2021: <https://www.osce.org/secretariat/484148>

² Za više informacija vidi Ackern et al. 2023: <https://www.osce.org/oceea/539354>

Slika 1: Cilj saradnje za odgovor na sigurnosne rizike vezane za klimu.

© adelphi

1.1 Istorijat projekta

Ovaj dokument predlaže zajedničku strategiju saradnje za odgovor na sigurnosne rizike povezane sa klimom na području Šar-planine i masiva Koraba. Ovo je rezultat vanbudžetskog projekta [Jačanje odgovora na bezbednosne rizike usled klimatskih promena u Jugoistočnoj Evropi, Istočnoj Evropi, Južnom Kavkazu i Centralnoj Aziji \(#1102151\), koji sprovode](#) Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS), u partnerstvu sa berlinskim istraživačkim centrom adelphi.³

Projekat ima za cilj da:

1. Unapredi shvatanje načina na koji sigurnosni rizici povezani sa klimom utiču na Jugoistočnu Evropu, Južni Kavkaz, Centralnu Aziju i Istočnu Evropu.
2. Poveća saradnju među regionalnim akterima u cilju zajedničkog odgovora na sigurnosne rizike povezane sa klimom.
3. Poveća svest i kapacitet za integrisani pristup klimatskim promenama i sigurnosti među glavnim akterima.

Područje Šar-planine i masiva Korab, koje se sastoji od četiri zaštićena područja (1) **Korab-Koritnik**, (2) **Mavrovo**, (3) **Šar planina**, i (4) **Šara**, je centralni fokusni region u Jugoistočnoj Evropi u okviru projekta i ove strategije.

1.2 Strategija i metodologija

Glavni cilj zajedničke strategije saradnje je jačanje saradnje između zaštićenih zona na području Šar-planine i masiva Koraba u cilju rešavanja sigurnosnih rizika vezanih za klimu. U cilju izrade ove strategije sprovedene su sledeće aktivnosti:

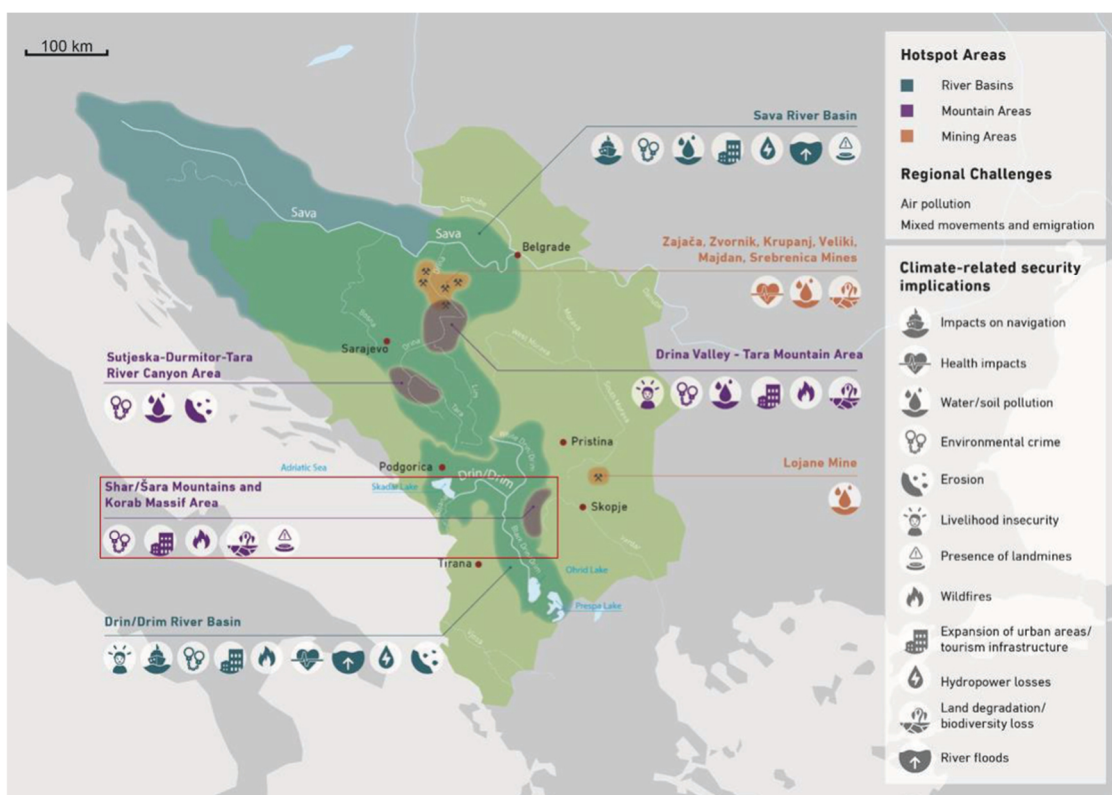
1. Strategija se većinom oslanja na ishode **radionice „Klimatske promene i sigurnost na području Šar-planine i masiva Koraba: Izrada zajedničke strategije o saradnji/prilagođavanju i implementacionog plana“**, koju je organizovao OEBS u partnerstvu sa adelphi, a koja je održana 2-3 novembra 2022. u Mavrovu. Radionici su prisustvovali predstavnici relevantnih ministarstava, nadležnih organa upravljanja parkovima, opština i lokalnih organizacija civilnog društva (OCD), kao i stručnjaci iz regiona, međunarodni partneri i OEBS-ovi terenski operateri u Jugoistočnoj Evropi. Učesnici su utvrdili **prioritetne teme za saradnju, identifikovali i izradili koncepte projekta** za zajedničke mere smanjenja rizika u sinergiji sa drugim lokalnim,

³ Za više informacija o projektu vidi: <https://www.osce.org/node/521965>.

regionalnim i međunarodnim inicijativama i **istražili mogućnosti kako da pojačaju saradnju** među četiri zaštićena područja.⁴

- Učesnici radionice su unapred obavješteni na osnovu nalaza iz **studije obima „Saradnja u području Šar-planine i masiva Koraba: Studija obima o rešavanju zajedničkih izazova u vezi sa klimom i jačanju otpornosti“**, koja se u velikoj meri oslanja na uočeno tokom konsultacija sa zainteresovanim stranama koje su uključivale posete lokacijama, on-line sastanke i intervju. Tokom radionice, učesnici su potvrdili i rafinirali oblasti za saradnju koje su identifikovane u studiji.
- Sa druge strane, studija obima je zasnovana na nalazima **Izveštaja OEBS-adelphi iz 2021. „Regionalna procena za Jugoistočnu Evropu: Sigurnosne implikacije klimatskih promena“** kao i pratećim **konsultacijama sa akterima** koje su sprovedene tokom 2021-2022, a kojima je područje Šar-planine i masiva Korab identifikovano kao prioritetno ugroženo područje za saradnju u Jugoistočnoj Evropi (vidi sliku 1).

Slika 2: Klimatsko-sigurnosna ugrožena područja identifikovana u regionalnoj proceni OEBS-Adelphi za Jugoistočnu Evropu u 2021.

Napomena: Prioritetno ugroženo područje Šar-planine i masiva Koraba je zaokruženo crvenom bojom. © adelphi

⁴ Iz ove zbirke, izabrane su i dodatno razrađene najperspektivnije ideje kao mogući koncepti pilot projekata.

1.3 Cilj i sadržaj

Glavni cilj ove strategije za zajedničku saradnju je jačanje saradnje između četiri zaštićena područja (1) **Korab-Koritnik**, (2) **Mavrovo**, (3) **Šar-planina**, i (4) **Šara** za odgovor na sigurnosne rizike vezane za klimu. Strategija se sastoji od tri glavna dela:

Prvo, navode se **prioriteti za saradnju** u sledećim oblastima:

- Nezakonita seča šuma i lov
- Upravljanje požarima
- Lokalna sredstva za život i kulturno nasleđe
- Održivi turizam
- Zaštita prirode i upravljanje pašnjacima
- Otpad, upravljanje vodama i građevinarstvo

Drugo, predstavlja načine za **jačanje saradnje između četiri zaštićena područja**.

Treće, uključuje i **implementacioni plan** u obliku osam početnih zajedničkih koncept projekata koji uključuju aktere u različitim zaštićenim područjima. Oni služe kao polazna tačka za izradu konkretnijih specifičnih radnji i za sprovođenje pilot aktivnosti.

2. Prioriteti za saradnju

Sledeće teme su identifikovane kao prioritetne za rešavanje sigurnosnih rizika povezanih sa klimom kroz poboljšanu saradnju između zaštićenih područja Korab-Koritnik, Mavrovo, Šar-planina i Šara.

2.1 Nezakonita seča šuma i lov

Deforestacija i nezakonita seča šuma pogađa sva četiri zaštićena područja. Ovo većinom čine organizovane kriminalne grupe i mreže, kao i neodržive prakse seče podstaknute teškim socio-ekonomskim uslovima ruralnog stanovništva. Sva četiri zaštićena područja su isto pogođena i nekontrolisanim lovom. Ovi izazovi doprinose uticaju klimatskih promena i ugrožavaju biodiverzitet i sigurnost sredstava za život.

Mogućnosti za saradnju radi zajedničkog rešavanja ovih izazova uključuju:

- Procenu postojećih institucionalnih i pravnih sistema kako bi se identifikovale i rešile zakonske rupe u regulativi i pri čemu bi sprovođenje zakona trebalo da bude usklađeno i poboljšano;
- Intenzifikovanje saradnje između uprave parkova i policije u krivičnom gonjenju nezakonitih aktivnosti (npr. sprečavanje krijumčarenja), uključujući jačanje tehničkih kapaciteta za odvratanje, otkrivanje i krivično gonjenje kroz zajedničke obuke;
- Deljenje informacija i najboljih praksi o tome kako rešiti nezakonitu seču šume i lov, kao i povezana pitanja, uključujući:
 - Razmenu podataka i statistike o vrstama i broju životinjskih i biljnih vrsta u parkovima i izradu popisa zaštićenih vrsta u cilju uspostavljanja zajedničke osnove i inventara, nadovezujući se na ono što je već urađeno u okviru postojećih inicijativa za zaštitu;⁵
 - Deljenje informacija i najboljih praksi između uprava parkova, npr. u vezi sa korupcijom u pogledu korišćenja zemljišta, izgradnje, korišćenja prirodnih resursa, itd. u zaštićenim područjima;
- Povezivanje sa drugim projektima koji podržavaju vlasti u njihovim naporima da se uhvate u koštac sa nezakonitom sečom šuma i lovom, npr. kroz aktivnosti kao što je uvođenje visokotehnoloških sistema za nadzor;⁶
- Promovisanje alternativnih izvora energije u urbanim i ravničarskim oblastima koje okružuju zaštićena područja, uključujući foto-voltaičke sisteme ili vetroelektrane za zamenu drveta za ogrev.

🔗 Pronađite odgovarajući koncept projekta „[Podrška saradnji između organa upravljanja parkovima i organa za sprovođenje zakona u sprečavanju nezakonite seče šume, nezakonite lova i krijumčarenja divljih životinja](#)“ u Implementacionom planu.

⁵ Na primer, Program Ujedinjenih nacija za životnu sredinu (UNEP) sprovodi projekat „Postizanje očuvanja biodiverziteta kroz stvaranje i efikasno upravljanje zaštićenim područjima i uključivanje biodiverziteta u planiranje korišćenja zemljišta“, sa fokusom na Šar-planinu, između ostalih područja. Projekat ima za cilj da podrži proširenje zaštićenih područja i efikasno upravljanje naporima za očuvanje biodiverziteta. U okviru svojih aktivnosti na širenju mreže zaštićenih područja, izrađen je valorizacioni elaborat za Šar-planinu i sačinjene crvene liste za gmizavce i vodozemce, kao i lista prioriteta za vaskularne biljke. Za više informacija, vidi: <https://www.unep.org/regions/europe/our-projects/leveling-national-biodiversity-conservation-north-macedonia>.

⁶ Na primer, Global Conservation finansira i sprovodi projekat „Zaštita srca Balkana“, koji ima za cilj unapređenje zaštite životne sredine na Šar-planini, npr. obezbeđivanjem opreme i obučavanja kapaciteta za patroliranje. Za više informacija, vidi: <https://globalconservation.org/projects/shar-mountains-national-park/>. Dodatno, Program Prespa Ohrid Nature Trust (PONT), u saradnji sa Albanskom fondacijom za razvoj lokalnih kapaciteta (ALCDF), radi na formalizaciji zajedničkih patrolnih grupa i aktivnosti i uspostavljanju mreže nadzora radi poboljšanja nadzora u odabranim zaštićenim područjima. Za više informacija, vidi: <https://www.pont.org/programme/>.

2.2 Upravljanje požarima

Sva četiri zaštićena područja su ugrožena od požara od kojih su mnogi uzrokovani ljudskim aktivnostima. Više temperature i povećani aridni uslovi kao rezultat klimatskih promena povećavaju rizik od šumskih požara. Ovo, zauzvrat, doprinosi uništavanju skladišnika ugljenika i oslobađa velike količine CO₂ u atmosferu, čime se pogoršava globalno zagrevanje.

Mogućnosti za saradnju radi zajedničkog rešavanja ovih izazova uključuju:

- Deljenje znanja i podizanje svesti među stanovništvom o šumskim požarima i načinima njihovog sprečavanja, uključujući kroz:
 - poboljšano upravljanje gorivom na nivou domaćinstva i zajednice;
 - propisano spaljivanje ostataka pašnjaka i poljoprivrednih useva;
- Podrška u izgradnji kapaciteta za upravljanje požarima na raznolikim predelima u četiri zaštićena područja, istraživanje sinergije sa postojećim naporima, kao što su oni u okviru programa Upravljanja požarima na raznolikim predelima na Zapadnom Balkanu (LFMWB)⁷ i regionalni angažman Globalnog centra za praćenje požara (GFMC);⁸
- Razvijanje kapaciteta zajednice za upravljanje požarima na raznolikim predelima;
- Obezbeđivanje adekvatnih vozila, opreme i odgovarajuće obuke za nadležne organe za gašenje šumskih požara;
- Rad na rešavanju uticaja nezakonite seče šuma na pojavu šumskih požara, što podrazumeva hvatanje u koštac sa sledećim pitanjima:
 - podmetanje požara u šumskim područjima koja nisu predviđena za seču šuma radi obezbeđivanja jeftinog drveta sa spaljenih površina;
 - podmetanje požara kako bi se 'sakrilo' nezakonito posečeno drveće, panjevi i šumska područja;
 - podmetanje požara za preusmeravanje šumskih i požarnih resursa za gašenje požara u jednom području, što omogućava nezakonitu seču šume u drugim područjima.

 Pronađite odgovarajući koncept projekta „[Zaštićene oblasti otporne na vatru: Područje Šarplanine i masiva Koraba](#)“ u implementacionom planu.

⁷ Program ima za cilj da olakša inkluzivnu, međuregionalnu saradnju i razmenu znanja u cilju jačanja kapaciteta za upravljanje požarima u raznolikim predelima (LFM) u regionu, doprinoseći uspostavljanju snažnih i potpuno operativnih lokalnih i regionalnih mreža za LFM, vodeći dijalog o politikama sa više aktera, negovanje bolje saradnje i jačanje kapaciteta u regionu. Prva trogodišnja faza je pokrenuta 2022. i finansira je Švajcarska agencija za razvoj i saradnju (SDC), dok je sprovode Regionalni centar za praćenje požara (RFMC) i regionalna izvršna agencija Farmahem u Skoplju, uz podršku Globalnog Centra za nadzor požara (GFMC) i Helvetas Swiss Intercooperation. Za više informacija, vidi: <https://www.eda.admin.ch/deza/en/home/themes-sdc/climate-change/forest-land-use.html/content/dezaprojects/SDC/en/2019/7F10341/phase1?oldPagePath=/content/deza/en/home/themen/klimawandel/wald-und-landnutzung.html>.

⁸ GFMC podržava razvoj sposobnosti upravljanja požarima na raznolikim predelima u Jugoistočnoj Evropi od 2004. kroz uspostavljanje RFMC i Regionalne mreže požara u divljini u Jugoistočnoj Evropi i Južnom Kavkazu, vidi: https://gfmc.online/globalnetworks/seeurope/SEEurope_1.html

2.3 Lokalna sredstva za život i kulturno nasleđe

Lokalno stanovništvo u velikoj meri zavisi od ekstenzivne poljoprivrede i stočarstva kao njihovog glavnog izvora sredstava za život. Međutim, ovi sektori se suočavaju sa pretnjom emigracije iz sela i sledstvenog napuštanja tradicionalnih praksi korišćenja zemljišta, koje su bile od suštinskog značaja za očuvanje biodiverziteta raznolikih predela. Klimatske promene dodatno opterećuju poljoprivredni sektor i srodna sredstva za život. Žene pogotovo snose najveći teret ovih uticaja. Na primer, veliki broj nezaposlenih mladih u regionu su žene, a učešće žena u procesima donošenja odluka je i dalje ograničeno.

Mogućnosti za saradnju radi zajedničkog rešavanja ovih izazova uključuju:

- Regionalnu saradnju na sertifikaciji organskih proizvoda, idealno kroz aktivnosti koje se sprovode sa upravama parkova, npr. zajedničke radionice koje se oslanjaju na iskustva sertifikacije, poput one koja je sprovedena u [Opštini Istog u saradnji sa udruženjem Organika u sektoru pčelarstva](#);
- Stvaranje zajedničkog brenda za lokalne proizvode iz četiri zaštićena područja (npr. lokalno proizvedeni sir i med), naglašavajući njihovo geografsko poreklo; korišćenje mogućnosti koje nude regionalni i lokalni sajmovi za izlaganje i promociju proizvoda i predstavljanje kulturnih i prirodnih vrednosti regiona, čime se takođe podstiče umrežavanje između lokalnih proizvođača;
- Osnivanje zadruga lokalnih proizvođača i podrška porodičnim preduzećima obukom i opremom za sekundarnu preradu divljih ili kultivisanih šumskih proizvoda kao što su borovnice, lekovito bilje i pečurke, slično radu [Zemljoradničke zadruge Crveno zlato⁹ ili Inicijativa CARE o razvoju novih zemljoradničkih zadruga¹⁰](#)
- Promovisanje podizanja svesti, obuke i standardizacije praksi za sakupljanje divljih šumskih proizvoda, posebno lekovitog bilja, uključujući:
 - edukativne komponente u vezi sa održivim sakupljanjem i korišćenjem biljaka;
 - stvaranje standarda ili sertifikacije kako bi se izbegle neodržive prakse branja i nezakonite aktivnosti u četiri zaštićena područja;
- Podrška prenosu znanja o proizvodnji sira i poboljšanje uslova za stočare (na primer putem domaćih i/ili međunarodnih subvencija), npr. u okviru podrške koju pruža IPARD program EU;¹¹
- Promovisanje agroturizma sa fokusom na lokalna sredstva za život i kulturno nasleđe, uključujući:
 - Izradu inventara spomenika kulture i vrednosti širom zaštićenih područja;
 - Obuku lokalnih vodiča o lokalnoj kulturnoj baštini;
 - Sklapanje i ponuda kulturnih iskustava za turiste, npr. branje i učenje sa planinskim vodičima i obuka o tradicionalnim praksama i kulturnom nasleđu;
 - Kategorizacija i promocija turističkog smeštaja koji nudi tradicionalni ambijent i hranu;

⁹ Zemljoradnička zadruga Crveno zlato usvaja inovativne i održive metode uzgoja jagodičastog voća. Osnovana je kao deo projekta usredsređenog na održiv i inkluzivni ruralni ekonomski razvoj (SIREN) koji sprovodi CARITAS Švajcarska od 2020. do 2023. Za više informacija o projektu vidi: <https://www.entwicklung.at/en/projects/detail-en/sustainable-and-inclusive-rural-economic-development-sired-kosovo>.

¹⁰ CARE projekat „Podrška razvoju poljoprivrednih zadruga u Severnoj Makedoniji“ ima za cilj uspostavljanje zadruga kao održivog poslovnog modela za razvoj poljoprivrede kroz poboljšanje mogućnosti za zaradu poljoprivrednika kroz udruživanje resursa zarad veće efikasnosti i doprinos ekonomskoj revitalizaciji poljoprivrednog sektora. Za više informacija, vidi: <https://care-balkan.org/care-project-support-to-development-of-agricultural-cooperatives-in-northern-macedonia-marked-the-international-day-of-cooperatives/>

¹¹ EU „Instrument za prepristupnu pomoć za ruralni razvoj“ (IPARD) pruža korisnicima u procesu pridruživanja EU finansijsku i tehničku pomoć za unapređenje održivosti poljoprivrednih sektora i ruralnih područja i usklađivanje politika sa zajedničkom poljoprivrednom politikom EU. Za više informacija, vidi: https://agriculture.ec.europa.eu/international/international-cooperation/enlargement/pre-accession-assistance/overview_en.

- Istraživanje sinergije sa postojećim inicijativama ruralnog razvoja, npr. [Projekat SEDRA II](#)¹² kako bi se osiguralo da se sve aktivnosti koje se sprovode u regionu dopunjuju radi povećanja zaposlenosti i prihoda, a ne da dupliraju jedna drugu.

🔗 Pronađite odgovarajuće koncepte projekta „[Povezivanje ručne radinosti širom područja Šar-planine i masiva Koraba](#)“ i „[Kulturni inkubator – BLOOM](#)“ u Implementacionom planu.

2.4 Održivi turizam

Zbog geoloških i prirodnih bogatstava, turizam postaje sve važniji sektor za privredni razvoj regiona. Međutim, neodrživi turizam takođe može ugroziti životnu sredinu u četiri zaštićena područja. Pored toga, uticaji klimatskih promena mogu uticati na turistički sektor, a posebno na zimske aktivnosti u planinskim predelima. Ovo bi moglo dovesti do dalje migracije i napuštanja tradicionalnih praksi korišćenja zemljišta, gurnuti lokalne zajednice ka neodrživim praksama za život i smanjiti prihode i kapacitete lokalnih opština da obezbede adekvatnu infrastrukturu.

Mogućnosti za saradnju radi zajedničkog rešavanja ovih izazova uključuju:

- Ponudu malih bespovratnih grantova za projekte stvaranja prihoda za mala preduzeća i usluge u ruralnim područjima;
- Osnivanje turističkih centara u svakom zaštićenom području, koji su međusobno povezani kako bi mogli da razmenjuju relevantne informacije (npr. o dolascima turista, meteorološkim uslovima, itd.) u stvarnom vremenu;
- Izrada veb stranice sa turističkim informacijama za sva četiri zaštićena područja, uključujući:
 - informacije o stazama i mapama za pešačenje i biciklizam kroz četiri zaštićena područja, slično kao [staza High Scardus](#);¹³
 - onlajn prostor za marketing lokalnih proizvoda, usluga (uključujući smeštaj) i događaja;
 - podrška digitalnom pristupu i digitalnoj pismenosti proizvođača i preduzeća;
 - deljenje drugih relevantnih vesti i informacija;
- Organizovanje rotirajućih regionalnih sajmova ili festivala za promociju lokalnih proizvoda, slično kao [Dibra festival](#)¹⁴ i godišnje organizovanje posebnog dana kulturnih i prirodnih aktivnosti koje promovišu zaštićena područja;
- Organizovanje sastanaka i radionica za turističke predstavnike i preduzeća i relevantna ministarstva u četiri zaštićena područja kako bi se olakšala razmena informacija, razmena znanja i zajedničko planiranje u turističkom sektoru (jednom ili dva puta godišnje);
- Ponuda pešačkih tura kroz sva četiri zaštićena područja, sa turističkim preduzećima i operaterima koji turistima pružaju lokalna dobra i usluge;
- Usklađivanje zakonodavstva kako bi se olakšao prelazak između različitih zaštićenih područja, posebno za planinare, kako bi se podstakao turizam kroz zaštićena područja;

¹² Projekat nemačkog Saveznog ministarstva za ekonomsku saradnju i razvoj (BMZ) „Podrška ekonomskoj diversifikaciji ruralnih područja u Jugoistočnoj Evropi“ (SEDRA II), koji sprovode Stalna radna grupa za regionalni ruralni razvoj u Jugoistočnoj Evropi (SWG RRD) i Nemačko društvo za međunarodnu saradnju (GIZ), nastoji da ojača potencijale za povećanje zaposlenosti i prihoda u ruralnim područjima Jugoistočne Evrope. Za više informacija, vidi: https://seerural.org/news/project-promotion-of-economic-diversification-in-rural-areas-of-south-eastern-europe-sedra-ii-in-see-value-chain-capacity-building-on-agriculture-and-rural-tourism-to-promote-rural/?doing_wp_cron=1676893304.5236320495605468750000

¹³ Staza High Scardus je nova duga staza za planinarenje i planinski biciklizam u Jugoistočnoj Evropi koja prolazi kroz područje Šar-planine i masiva Koraba. Ova ponuda avanturističkog turizma je rezultat projekta „[Budući izgledi kroz planinski turizam](#)“, koji je finansiralo nemačko Savezno ministarstvo za ekonomsku saradnju i razvoj (BMZ), a sprovelo Nemačko društvo za međunarodnu saradnju (GIZ) u 2017. Projekat je obuhvatao obeležavanje staze, identifikaciju smeštajnih, ugostiteljskih objekata, lokacija kulturnog i prirodnog nasleđa duž staze i aktivnosti izgradnje kapaciteta u ruralnom turizmu. Za više informacija, vidi: <https://highscardustrail.com/>

¹⁴ Godišnji festival Oda Dibrane je festival folkloru u Dibri koji slavi kulturno nasleđe regiona izvođenjem tradicionalnih pesama i plesova. Za više informacija, vidi: <http://fidafalbania.al/en/oda-dibrane-festival/>

- Unapređenje, razvoj i upravljanje obeleženim stazama u zaštićenim područjima u kombinaciji sa mobilnim aplikacijama za pešačenje i postavljanje informativnih tabli duž staza o zaštićenim područjima i različitim temama vezanim za prirodu;
- Uspostavljanje zajedničkih hitnih službi za turiste u četiri zaštićena područja, kao što je 'SOS dugme' koje šalje koordinate pošiljaoca relevantnom turističkom centru kada je u opasnosti;
- Uspostavljanje akcionih planova za podršku integraciji mladih u sektorima vezanim za turizam;
- Istraživanje potencijala za nove eko-turističke proizvode kao što su posmatranje divljih životinja i zip-lajning (sajle), kao i održive zimske aktivnosti kao što su skijanje i ture sa motornim sankama širom regiona, takođe na osnovu iskustava drugih evropskih zemalja;
- Unapređenje postojeće turističke infrastrukture na održiv način, npr. korišćenje prirodnih materijala kao što su drvo i kamen za planinsku infrastrukturu u nedostupnim područjima.

🔗 Pronađite odgovarajući koncept projekta „[Digitalna promocija turizma u zaštićenim područjima](#)“ i „[Posetite nas i upoznajete naše vrednosti](#)“ u Implementacionom planu.

2.5 Zaštita prirode i upravljanje pašnjacima

Opadanje i napuštanje tradicionalnih praksi korišćenja zemljišta je dovelo do zarastanja pašnjaka, naknadne konverzije staništa i smanjenja biološke raznovrsnosti. U nekim oblastima na biodiverzitet negativno utiče i neodrživo upravljanje ispašom, a posebno prekomerna ispaša. Intenzivno komercijalno sakupljanje divljih biljaka, bilja i voća vodi ka daljem opadanju biodiverziteta, a istovremeno utiče na sigurnost sredstava za život. Ovi rizici su još teži usled uticaja klimatskih promena. Konkretno, projekcije porasta temperatura, sušnijih uslova i veće verovatnoće požara mogu ubrzati gubitak biodiverziteta i habitata u regionu.

Mogućnosti za saradnju radi zajedničkog rešavanja ovih izazova uključuju:

- Usklađivanje i povezivanje planova upravljanja parkovima, posebno u pogledu sakupljanja lekovitog i aromatičnog bilja, i potrebe za rešavanjem rizika od eksploatacije, uključujući:
 - sprovođenje inventara lekovitog i aromatičnog bilja;
 - obučavanje sakupljača o održivom branju i preradi lekovitog i aromatičnog bilja;
 - promovisanje sistema licenci i kontrole za sakupljače lekovitog i aromatičnog bilja radi uspostavljanja veće kontrole i sprečavanja prekomerne upotrebe takvog bilja u zaštićenim područjima;
 - istraživanje moguće sinergije sa sličnim inicijativama koje imaju za cilj promovisanje održivog korišćenja prirodnih resursa u četiri zaštićena područja, kao što je [projekat PONT-CNVP](#); ¹⁵
- Promovisanje aktivnosti za očuvanje i upravljanje odabranim vrstama endemske i ugrožene faune (npr. medved, divokoza, crni detlić, *Parnassius apollo*, *Rosalia alpina* i *Vipera ursinii*), uključujući:
 - stvaranje zajedničke baze znanja/baze podataka o ovim vrstama, uz doprinose stručnjaka iz svih zaštićenih područja;
 - uspostavljanje zajedničkog plana upravljanja i sistema monitoringa u zaštićenim područjima sa usaglašenim pristupima i protokolima za prikupljanje podataka i očuvanje i upravljanje odabranim vrstama;

¹⁵ Trogodišnji projekat „Održivo korišćenje prirodnih resursa za prekogranični društveno-ekonomski razvoj zaštićenog područja“, finansiran od strane PONT i implementiran od strane Connecting Natural Values and People (CNVP) (2022-2025) ima za cilj da promoviše održivo korišćenje resursa, posebno nedravnih šumskih proizvoda (NDSP) i lekovitog aromatičnog bilja, pružajući i podržavajući lokalne zajednice da stvore bolji društveno-ekonomski život u harmoniji sa prirodom, npr. kroz turizam zasnovan na prirodi. Za više informacija, vidi: <http://www.cnvp-eu.org/eng/project.php?mv=10&id=1426>.

- uključivanje relevantnih aktera iz institucija, kao i čuvara parkova, poljoprivrednika, pastira i lovaca u aktivnosti u cilju zaštite ugroženih vrsta u četiri zaštićena područja;
- sprovođenje podizanja svesti o potrebama zaštite ugroženih vrsta, uključujući i škole;
- Istraživanje sinergije sa već postojećim inicijativama zaštite kao što je UNEP;¹⁶
- Poboljšanje održivog upravljanja pašnjacima, uključujući:
 - primenu inventara pašnjaka u četiri zaštićena područja, sa podacima kao što su broj aktivnih farmi, veličina stoke (posebno ovaca) i obim prekomerne ispaše;
 - čišćenje pašnjaka od prekomernog rasta (kleke);
 - poboljšanje upravljanja otpadom na pašnjacima i torovima;
 - rešavanje problema spaljivanja pašnjaka koji mogu prouzrokovati šumske požare;
 - poboljšanje postojeće infrastrukture, kao što je snabdevanje čistom vodom, putevi i objekti za proizvodnju kvalitetnih mlečnih proizvoda sa savremenim higijenskim standardima – ovo bi trebalo uraditi u sinergiji sa EU programom za [Prekograničnu saradnju \(CBC\)](#);¹⁷
 - unapređenje sredstava za život lokalnih poljoprivrednika, npr. kroz šeme finansiranja za podršku unapređenju poljoprivredne infrastrukture (npr. ambari) i pružanjem podsticaja i privlačenjem privatnih investicija na ovim lokacijama;
 - obuka poljoprivrednika i pastira o različitim temama, npr. proizvodnja mleka, biodiverzitet i turizam;
- Povezivanje konzervacije sa organskom poljoprivredom i turizmom, npr. organizovanjem tura fotografisanja lekovitog i aromatičnog bilja.

🔗 Pronađite odgovarajući koncept projekta "[Zajedničko očuvanje endemskih i ugroženih životinjskih vrsta na području Šar-planine i masiva Koraba](#)" u Implementacionom planu.

¹⁶ Projekat Programa Ujedinjenih nacija za životnu sredinu (UNEP). [„Postizanje očuvanja biodiverziteta kroz stvaranje i efikasno upravljanje zaštićenim područjima i integraciju biodiverziteta u planiranje korišćenja zemljišta”](#) ima za cilj da podrži širenje zaštićenih područja i efikasno upravljanje naporima za očuvanje biodiverziteta.

¹⁷ Program EU za „Prekograničnu saradnju” promoviše lokalni ekonomski, društveni, ekološki i kulturni razvoj u regionu i podstiče dobrosusedsku saradnju, posebno na nivou zajednica u Jugoistočnoj Evropi. Za više informacija, vidi: <https://webalkans.eu/en/themes/regional-cooperation/cross-border-cooperation/>.

2.6 Otpad i upravljanje vodama i građevinarstvo

Infrastruktura za otpad i vodu je relativno ograničena u regionu. Planovi za razvoj infrastrukture mogu pomoći u otklanjanju ovih nedostataka – međutim, istovremeno mogu ugroziti ekološki integritet zaštićenih područja. Na primer, dok su male hidroelektrane zadovoljile neke od energetske potrebe ovog područja, one imaju značajan uticaj na rečne ekosisteme i režime protoka. Klimatske promene će verovatno pogoršati ove izazove, na primer ograničavanjem dostupnosti vode.

Mogućnosti za saradnju radi zajedničkog rešavanja ovih izazova uključuju:

- Podsticanje lokalnih opština da obezbede pristup vodi, sanitaciji i higijeni (WASH) za lokalne zajednice, npr. organizovanjem zajedničkih konsultacija sa zajednicama kako bi se razumeli njihovi zahtevi, kao i lobiranjem kod lokalnih i centralnih vlasti i podizanjem njihove svesti o potrebi za poboljšanim i dostupnošću WASH usluga;
- Unapređenje regionalne saradnje u cilju smanjenja zagađenja otpadom u zajedničkim rečnim sistemima, npr. izradom zajedničkih planova upravljanja vodnim resursima u zaštićenim područjima (podstaknutih neophodnim zakonima i dovoljnim resursima da bi se obezbedila efikasna primena istih) ili stvaranjem uslova za zajedničko upravljanje vodnim resursima između relevantnih preduzeća kojima upravljaju jedinice lokalne uprave i javno-privatna partnerstva (JPP);
- Uvođenje standardizovanih sistema za odvajanje otpada (uključujući akumulacione kante, kontejnere i stanice) za organski, čvrsti, tečni, stakleni ili metalni materijal za rešavanje regionalnih problema sa otpadom;
- Uklanjanje divljih deponija i postavljanje znakova upozorenja i edukativnih objašnjenja o pravilnom tretmanu otpada u parkovima;
- Promovisanje načina razmišljanja „smanjite, ponovo upotrebite, reciklirajte“ u zajednicama, kao što su zajedničke aktivnosti čišćenja (npr. sa učenicima iz škola ili „Ekoklubova“) i aktivnosti podizanja svesti o štetnim efektima zagađenja vode, vazduha i zemljišta;
- Praćenje kvaliteta i količine vode i protoka vode tokom različitih godišnjih doba i sprečavanje curenja otpadnih voda radi zaštite rezervoara i fontana;
- Kritička evaluacija izgradnje malih hidroelektrana kako bi se osiguralo da su potencijalni negativni uticaji na životnu sredinu i zajednice koje žive u ovoj oblasti uzete u obzir i revidiranje ekoloških sertifikata postojećih elektrana u skladu sa zahtevima EU za Procenu uticaja na životnu sredinu;¹⁸
- Razmena naučenih lekcija o upravljanju rizikom od poplava, npr. onih generisanih u kontekstu [Inicijativa UNDP](#) zarad poboljšanja otpornosti na poplave u regionu Pologa;¹⁹
- Rehabilitacija izvora vode, npr. kroz renaturalizaciju poplavljenih ravnicu uklanjanjem ljudskih intervencija kao što su nasipi i brane za koje je utvrđeno da su oštetile rečne ekosisteme.

🔗 Pronađite odgovarajući koncept projekta „[Promovisanje zajedničkih principa i praksi NULA otpada unutar četiri zaštićena područja](#)“ u Implementacionom panu.

¹⁸ Direktiva EU o proceni uticaja na životnu sredinu (EIA) navodi da velike građevinske ili razvojne projekte u EU prvo treba proceniti u pogledu njihovog uticaja na životnu sredinu pre početka projekta. Za više informacija, vidi: https://environment.ec.europa.eu/law-and-governance/environmental-assessments/environmental-impact-assessment_en.

¹⁹ Projekat UNDP „Poboljšanje otpornosti na poplave u regionu Pologa“ (2017-2023) ima za cilj da poboljša kapacitet regiona za upravljanje rizikom od poplava kroz poboljšanje razumevanja regionalnih vlasti i drugih aktera o upravljanju rizicima od poplava i sposobnostima u tim slučajevima. Za više informacija, vidi: <https://www.undp.org/north-macedonia/projects/improving-resilience-floods-polog-region>

3. Poboljšanje formata saradnje između grupa aktera

Pored gore navedenih prioritarnih tema, akteri koji su učestvovali u procesu koji je doveo do ovog zajedničkog strateškog dokumenta su identifikovali brojne načine za poboljšanje saradnje u četiri zaštićena područja na području Šar-planine i masiva Koraba u rešavanju sigurnosnih rizika koji su povezani sa klimom. Sledeći deo opisuje praktične načine kako poboljšati komunikaciju, razmenu i institucionalne mehanizme za poboljšanje saradnje između različitih grupa aktera. Ovo su opšti predlozi koji su proizašli iz radionice, a trebalo bi da se koriste kao smernice za izradu konkretnijih mera saradnje između aktera.

Uprave parkova

- Uspostavljanje redovnih mehanizama komunikacije između direktora parkova, npr. grupe na Viberu koja koristi Google Translate kako bi se prevazišle jezičke barijere, kao i između ostalog osoblja uprave parkova na različitim nivoima, kao i između uprava parkova i drugih relevantnih institucija i OCD-a;
- Proširivanje ili stvaranje različitih vrsta mogućnosti razmene među osobljem za upravljanje parkom na različitim nivoima, posebno se usredsređujući na razmenu iskustava, zabrinutosti i najboljih praksi, kao i na pronalaženju načina za poboljšanje koordinacije za rešavanje zajedničkih sigurnosnih rizika povezanih sa klimom. Takve razmene mogu biti:
 - redovni sastanci uprava parkova svih zaštićenih područja;
 - redovne posete rukovodstava parkova svim zaštićenim područjima kao i zajedničke obuke i studijska putovanja u inostranstvo, npr. u zaštićena područja u Austriji i Italiji;
 - redovni zajednički sastanci uprava parkova sa nadležnim ministarstvima u Skoplju, Tirani i Prištini;
 - redovni zajednički sastanci uprava parkova sa opštinama u zaštićenim područjima;
 - redovni zajednički sastanci uprava parkova sa OCD-ima koji se bave zaštitom i očuvanjem životne sredine, kao i drugim temama od značaja za zaštićena područja;
- Poboljšanje međuljudskih odnosa između osoblja uprava parkova širom zaštićenih područja kroz izgradnju ekipa i društvene aktivnosti;
- Izrada zajedničke strategije za saradnju i aktivnosti između parkova, npr. o održivom turizmu, očuvanju prirode, upravljanju požarima i sprečavanju nezakonite seče i lova;
- Organizovanje zajedničke obuke za prijavljivanje za (manje) projekte;
- Priprema zajedničke strategije za angažovanje donatora za dobijanje pristupa finansiranju za međuregionalne inicijative, posebno u kontekstu rešavanja klimatskih i ekoloških izazova, i pozivanje donatora na zajedničke sastanke radi realizacije ciljeva strategije.

Organizacije civilnog društva (OCD)

- Stvaranje mogućnosti za umrežavanje u kontekstu radionica ili obuka sa fokusom na klimatske i ekološke izazove, kao i na druge teme od značaja za aktivnosti OCD-a u zaštićenim područjima, kako bi se svi akteri i organizacije upoznali sa trenutnim i budućim izazovima i podstakla izgradnja poverenja, razmena znanja i izgradnja kapaciteta za zajedničke prakse praćenja i izveštavanja;
- Uspostavljanje mentorskog programa: veći OCD-i sa više iskustva mogu delovati kao mentori u regionu i raditi sa manjim OCD-ima na pitanjima kao što su upravljanje projektima, jezik projekta i finansijsko i narativno izveštavanje donatorima;
- Podrška mrežama ženskih organizacija širom regiona, na primer kroz izgradnju kapaciteta i obuke o relevantnim temama, upravljanje projektima i odnosi sa donatorima i podsticanje razmene iskustava između organizacija širom regiona, kao i, gde je relevantno, u okviru EU i na međunarodnom nivou;

- Organizovanje zajedničkih prijava za fondove EU kako bi se uhvatili u koštac sa iznad identifikovanim bezbednosnim izazovima vezanim za zaštićena područja i kako bi se stvorile sinergije između različitih aktivnosti OCD-a u ranoj fazi kako bi se maksimalizovao uticaj finansiranih intervencija;
- Sprovođenje zajedničkih aktivnosti na zaštiti životne sredine u cilju podizanja svesti javnosti o izazovima i mogućnostima saradnje u svim zaštićenim područjima, sa posebnim fokusom na mlade;
- Uključivanje lokalnih akcionih grupa (LAG) u rad OCD-a, npr. Prijatelji Šare, LAG Šara i LAG Korab-Koritnik, za dalju saradnju.

Ministarstva

- Organizovanje dvogodišnjih sastanaka i poseta homologa lokacijama radi uspostavljanja redovnog kontakta između relevantnih ministarstava i drugih aktera u cilju poboljšanja međusobnog razumevanja bezbednosnih izazova u vezi sa klimom u zaštićenim područjima i dijaloga u cilju identifikovanja mogućnosti međusektorske saradnje za njihovo rešavanje;
- Poboljšanje komunikacije:
 - Uspostavljanje zajedničke platforme (veb stranice) u partnerstvu sa opštinama za razmenu informacija i stvaranje mogućnosti za praćenje i buduću implementaciju aktivnosti saradnje;
 - Imenovanje kontakt tačaka za koordinisanje redovne razmene između relevantnih ministarstava koja su odgovorna za zaštitu i upravljanje zaštićenim područjima;
- Osnivanje komisije za razmatranje pitanja bezbednosti vezanih za klimu i njihovih uticaja u zaštićenim područjima između nadležnih organa za donošenje odluka na najvišem nivou; ovo bi se na primer moglo uraditi potpisivanjem Memoranduma o razumevanju koji utvrđuje uslove i mandat takve komisije kako bi funkcionisala kao pokretač saradnje za rešavanje ovih izazova;
- Uspostavljanje zajedničkog inventara relevantnih aktivnosti koje se bave pitanjima bezbednosti povezanih sa klimom u zaštićenim područjima – ovim bi na primer mogla upravljati gore pomenuta trilateralna komisija.

Opštine

- Organizovanje redovnih sastanaka između opština u zaštićenim područjima (obuhvatajući, kada je to moguće, lokalne zajednice), uključujući, na primer:
 - Zajedničke konferencije sa upravama parkova radi uspostavljanja i konsolidacije odnosa, diskusije o zajedničkim sigurnosnim izazovima povezanih sa klimom i stvaranju okvira za saradnju (npr. kroz memorandume o razumevanju) za njihovo rešavanje;
 - Ad-hoc i redovni tematski sastanci na kojima se razgovara o zajedničkim izazovima i identifikuju zajednička rešenja; mogli bi da dovedu stručnjake npr. iz akademske zajednice da razgovaraju o specifičnim naučnim/tehničkim aspektima i da daju različite perspektive i rešenja za postojeće probleme;
- Organizovanje zajedničkih kulturnih aktivnosti u saradnji sa upravama parkova, kao što su sajmovi i festivali, koji bi pomogli u jačanju lokalne ekonomije privlačenjem turizma i pružili dodatne ekonomske mogućnosti za sredstva za život na koja utiče klima;
- Zajedničko identifikovanje institucionalnih i pravnih izazova koji ometaju saradnju između opština i drugih zainteresovanih strana u četiri zaštićena područja, npr. različiti pravni okviri, kao prvi korak ka njihovom rešavanju;
- Uspostavljanje direktnih kanala komunikacije u zaštićenim područjima kako bi jednostavno podelili i razgovarali o zajedničkim izazovima koji se javljaju, na primer u slučajevima požara ili nezakonitih aktivnosti.

4. Implementacioni plan

Glavni cilj ove strategije saradnje je jačanje saradnje između zaštićenih zona na području Šar-planine i masiva Koraba u cilju rešavanja sigurnosnih rizika vezanih za klimu. Ovom cilju doprinosi implementacioni plan strategije, koji uključuje **osam početnih zajedničkih koncept projekata koji obuhvataju aktere širom sva četiri zaštićena područja**. Ovo je rezultat radionice OEBS-adelphi u novembru 2022. u Mavrovu, tokom koje su učesnici uzeli identifikovane prioritete za saradnju (videti deo 3) kao osnovu za definisanje početnih nacrtu projekta za zajedničke mere smanjenja rizika.

U ovom delu, svaka projektna ideja je strukturirana na sledeći način: (1) radni naslov, (2) očekivani rezultati, (3) glavne aktivnosti, (4) ciljne grupe, (5) predviđene koristi od saradnje, uključujući kako bi takva saradnja mogla pomoći u rešavanju sigurnosnih rizika povezanih sa klimom i (6) rodna pitanja. Opisi su opšte prirode jer su namenjeni da deluju kao **polazna tačka za detaljnije beleške o konceptu projekta** koje treba razraditi za bilateralne, regionalne i međunarodne donatore i organizacije za finansiranje sa njihove strane i implementaciju. Pored toga, svaki koncept projekta uključuje grubu procenu odgovarajućih vremenskih okvira, troškova i ključnih sektora koji će biti uključeni, a čiji detalji bi se mogli dalje precizirati i prilagoditi na osnovu interesa donatora i dostupnosti resursa.

Pregled koncept projekata:

1. Podrška saradnji između uprava parkova i organa za sprovođenje zakona u sprečavanju nezakonite seče šuma, nezakonitog lova i krijumčarenja divljih životinja (nezakonita seča šuma i lov)
2. Zaštićene oblasti otporne na vatru: Područje Šar-planine i masiva Koraba (upravljanje požarima).
3. Povezivanje ručne radinosti širom područja Šar-planine i masiva Koraba (lokalna sredstva za život i kulturno nasleđe)
4. Kulturni inkubator – BLOOM (lokalna sredstva za život i kulturno nasleđe)
5. Digitalna promocija turizma u zaštićenim područjima (održivi turizam)
6. Posetite nas i prepoznajte naše vrednosti (održivi turizam)
7. Zajedničko očuvanje endemskih i ugroženih životinjskih vrsta na području Šar-planine i masiva Koraba (očuvanje prirode)
8. Promovisanje zajedničkih principa i praksi NULA otpada unutar četiri zaštićena područja (upravljanje vodom i otpadom i izgradnja)

4.1 Projekat: Podrška saradnji između uprava parkova i organa za sprovođenje zakona u sprečavanju nezakonite seče šuma, nezakonitog lova i krijumčarenja divljih životinja

nezakonita seča šuma i lov

zaštita životne sredine

vladavina prava

Očekivani rezultati:

1. Unapređen dijalog i zajednička akcija u hvatanju u koštac sa nezakonitom sečom šuma i lovom između organa parkova i relevantnih organa za sprovođenje zakona koji su nadležni za zaštićena područja;
2. Smanjenje nezakonite seče šuma i lova, kao i krijumčarenja divljih životinja u zaštićenim područjima.

Glavne aktivnosti:

- Osnivanje radne grupe koju čine organi parkova i relevantni organi za sprovođenje zakona koji su nadležni za zaštićena područja (*niski troškovi*);
- Sprovođenje opšte analize o pojavama nezakonite seče šuma i lova, kao i rupa u zakonu koje treba rešiti u borbi protiv nezakonite seče šuma i lova i krijumčarenja divljih životinja; a zatim, na osnovu toga, uspostavljanje protokola o saradnji između vlasti parkova, kao i relevantnih agencija za sprovođenje zakona (*niski-srednji troškovi*); Razmena dobrih praksi za smanjenje nezakonite seče šuma i lova u zaštićenim područjima između vlasti parka i organa za sprovođenje zakona kroz namenske sesije i radionice za razmenu znanja, uključujući dovođenje iskustava iz drugih projekata (npr. rad projekta Global Conservation) i aktera iz civilnog društva i akademske zajednice (*niski troškovi*);
- Izgradnja kapaciteta i obuke za uprave parkova u zaštićenim područjima za odvracanje, otkrivanje i krivično gonjenje prekršaja (*srednji troškovi*);
- Transfer stručnosti između uprava parkova i organa za sprovođenje zakona npr. kroz međuregionalne programe razmene osoblja (*srednji troškovi*);
- Sprovođenje zajedničkog patroliranja u četiri zaštićena područja na osnovu međusobno utvrđenih principa i procedura za inspekciju nezakonite seče šuma, lova i krijumčarenja kroz zaštićena područja (*srednji-visoki troškovi*).

Ciljne grupe:

Uprave parkova, čuvari parkova, šumska uprava i šumari, opštinski službenici, organi za sprovođenje zakona, kao što su inspekcije i policija na lokalnom/opštinskom nivou u zaštićenim područjima i OCD-i koje rade na podizanju svesti, zagovaranju politika i istraživanju pitanja životne sredine.

Saradnja:

Projekat će unaprediti saradnju uspostavljanjem redovnih kontakata i povećanjem razmene znanja i zajedničkog delovanja između organa parkova, opštinskih vlasti i organa za sprovođenje zakona. Na taj način, projekat se bavi zajedničkim sigurnosnim izazovima koji proističu iz kombinovanih uticaja klimatskih promena i nezakonitih aktivnosti na šume, biodiverzitet i sredstva za život u zaštićenim područjima.

Rod:

Projekat će osigurati da aktivnosti i rezultati projekta budu rodno uravnoteženi i podstaći angažovanje žena u komponenti izgradnje kapaciteta i obuke u okviru projekta.

4.2 Projekat: Zaštićene oblasti otporne na vatru: Područje Šar-planine i masiva Koraba

upravljanje požarima

prevencija

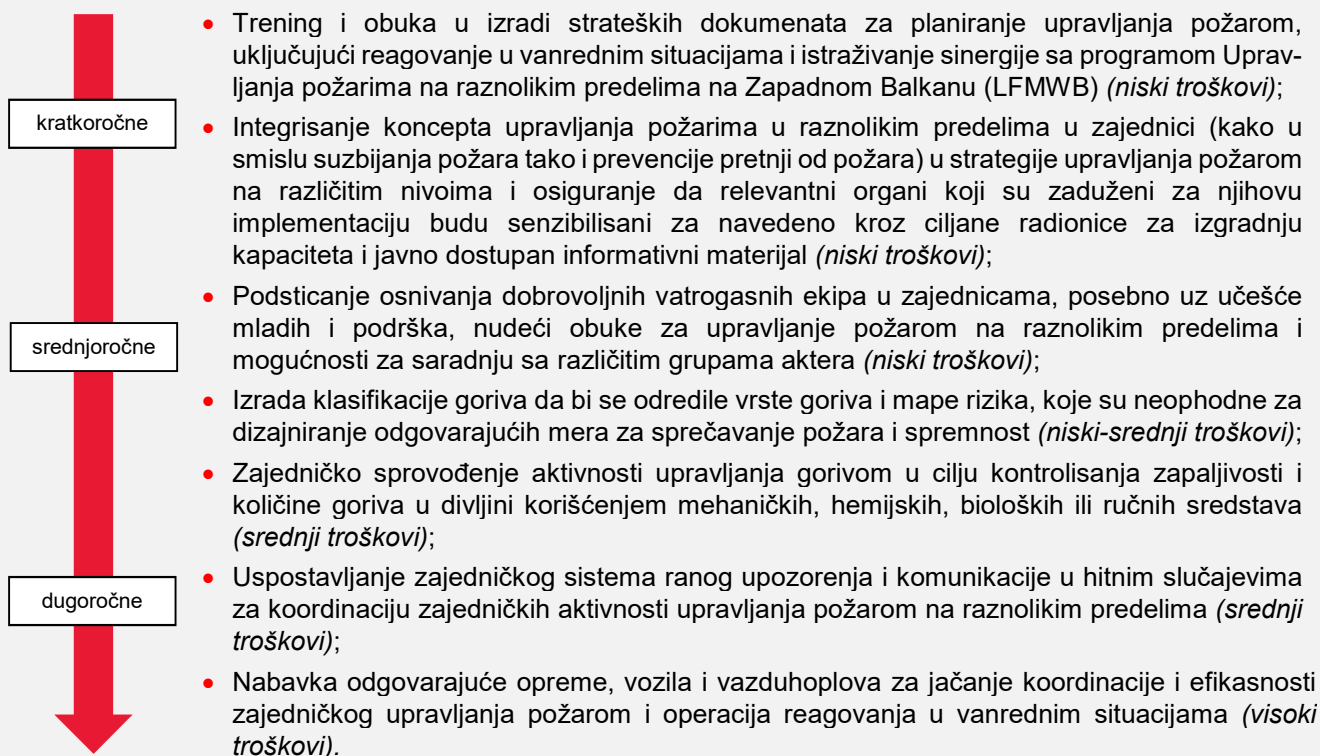
upravljanje pretnjama od katastrofa

rešenja zasnovana na zajednici

Očekivani rezultati:

1. Pojačani kapaciteti za sprečavanje požara i pripravnost;
2. Poboljšano upravljanje požarima na raznolikim predelima kroz uključivanje zajednice;
3. Povećana otpornost raznolikih predela na požare i klimatske promene.

Glavne aktivnosti:

Ciljne grupe:

Osoblje uprava parkova, lokalne zajednice koje žive u zaštićenim područjima, omladina, jedinice lokalne samouprave (uključujući opštine i seoske predstavnike), nadležna ministarstva, Regionalni centar za praćenje požara (RFMC), službe za vanredne situacije, ekološka udruženja, OCD-i i dr.

Saradnja:

Projekat će ojačati saradnju i razmenu ljudskih resursa, znanja i informacija i opreme za upravljanje požarima između zaštićenih područja. S obzirom da se očekuje da će klimatske promene stvoriti uslove koji su pogodniji za širenje i intenzitet požara, projekat se takođe bavi rastućim bezbednosnim rizicima koje požari predstavljaju po lokalne zajednice i ekosisteme.

Rod:

Pažnja će biti posvećena tome da korisnici projekta budu i žene i muškarci; podstičući učešća žena u dobrovoljnim vatrogasnim društvima; ciljana, rodno osetljiva obuka će biti obezbeđena za sve učesnike.

4.3 Projekat: Povezivanje ručne radinosti širom područja Šar-planine i masiva Koraba

lokalni izvori za život

kulturna baština

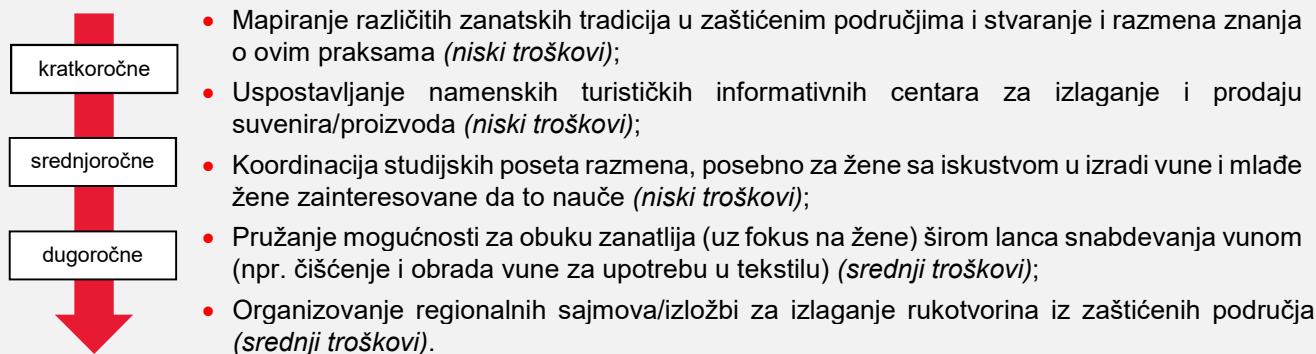
ruralni razvoj

ekonomsko osnaživanje

Očekivani rezultati:

1. Prenos znanja o tradicionalnim ručno rađenim proizvodima od vune (tepisi, nakit, čarape i druga odeća) među generacijama žena u zaštićenim područjima;
2. Povećani turistički potencijal zaštićenih područja u vezi sa proizvodnjom i komercijalizacijom lokalnih i/ili tradicionalnih suvenira i proizvoda iz regiona;
3. Povećane mogućnosti prihoda za žene na selu, uključujući mlade žene;
4. Povećana privlačnost održive odeće za lokalne proizvođače, uključujući u svetlu potencijala da generiše prihod od lokalnog i međunarodnog turizma.

Glavne aktivnosti:

Ciljne grupe:

Iskusne žene sa sela će prvenstveno preneti znanje na mlađe žene ili uopšteno na žene koje su zainteresovane za ovaj sektor u zaštićenim područjima; međutim, i zainteresovani muškarci će takođe biti podstaknuti da se uključe. Mladi studenti dizajna i modne industrije će biti pozvani da učestvuju u aktivnostima projekta kako bi se upoznali sa procesom i doprineli novim idejama u asortimanu tradicionalnih suvenira. Sektor turizma i pansioni će biti uključeni u poslednju fazu projekta kako bi potencijalno prodavali i/ili kupovali proizvode. Opštine će takođe imati koristi od projekta kroz povećanje prihoda od turizma i aktivnosti u vezi sa turizmom.

Saradnja:

Projekat unapređuje saradnju među ženama u zaštićenim područjima. Aktivnosti grade kulturne veze za buduću saradnju. Istovremeno, fokus na žene osigurava da se onima koji su neproporcionalno pogođeni sigurnosnim rizicima povezanim sa klimom pruži potrebna podrška da ojačaju klimatsku otpornost.

Rod:

Projekat će se usredsrediti na promovisanje zapošljavanja žena u zaštićenim područjima, posebno na kulturnom i prirodnom nasleđu i obrazovanju. Izričito, planira se da se dopre do žena kroz ruralne mreže ženskih organizacija, pansiona, volontera mirovnog korpusa, seoskih predstavnika, opština i lokalnih NVO.

4.4 Projekat: Kulturni inkubator – BLOOM

lokalni izvori za život

kulturna baština

ruralni razvoj

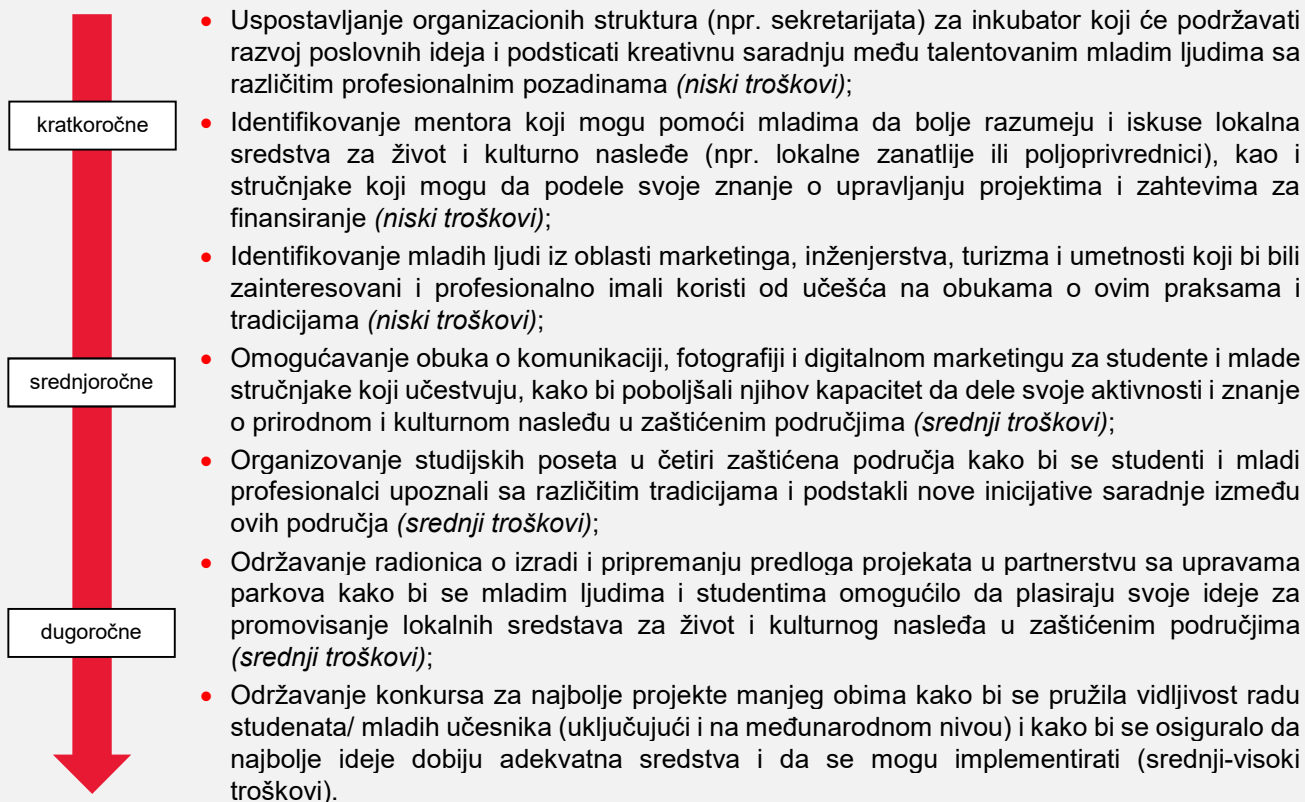
međugeneracijska razmena

socijalna inkluzija

Očekivani rezultati:

1. Povećana svest o prirodnom i kulturnom nasleđu na području Šar-planine i masiva Koraba među mlađim stanovništvom;
2. Povećane praktične i profesionalne mogućnosti za mlade studente i svršene srednjoškolce;
3. Obučeni mladi učesnici koji mogu da razrađuju, prikupljaju sredstva i sprovedu projekte manjeg obima koji imaju za cilj promovisanje lokalnih sredstava za život i kulturnog nasleđa u zaštićenim područjima;
4. Promocija i povećanje svesti o kulturnoj i međuetničkoj raznolikosti koja karakteriše četiri zaštićena područja.

Glavne aktivnosti:

Ciljne grupe:

Studenti, svršeni srednjoškolci, nezaposlene osobe iz gradskih i seoskih sredina sa zaštićenih područja; sekundarna ciljna grupa uključuje lokalne NVO-e, opštine i uprave parkova.

Saradnja:

Projekat će pokrenuti saradnju među mladim stručnjacima u regionu; mreža mentora takođe može unaprediti buduću saradnju. Projekat može poboljšati imidž zaštićenih područja među mladima i inspirisati ih da doprinesu njihovom socio-ekonomskom i održivom razvoju. Ovim fokusom na mlade projekat bi mogao da obezbedi važnu polaznu tačku za jaču saradnju među mladima širom regiona u rešavanju zajedničkih izazova koji proizilaze iz uticaja vezanih sa klimom.

Rod:

Projekat ima za cilj da cilja male timove od 3-5 mladih iz svakog zaštićenog područja, uključujući najmanje dve žene po timu kako bi se obezbedila adekvatna rodna raznolikost u konačnom sastavu korisnika projekta.

4.5 Projekat: Digitalna promocija turizma u zaštićenim područjima

održivi turizam

ruralni razvoj

digitalizacija

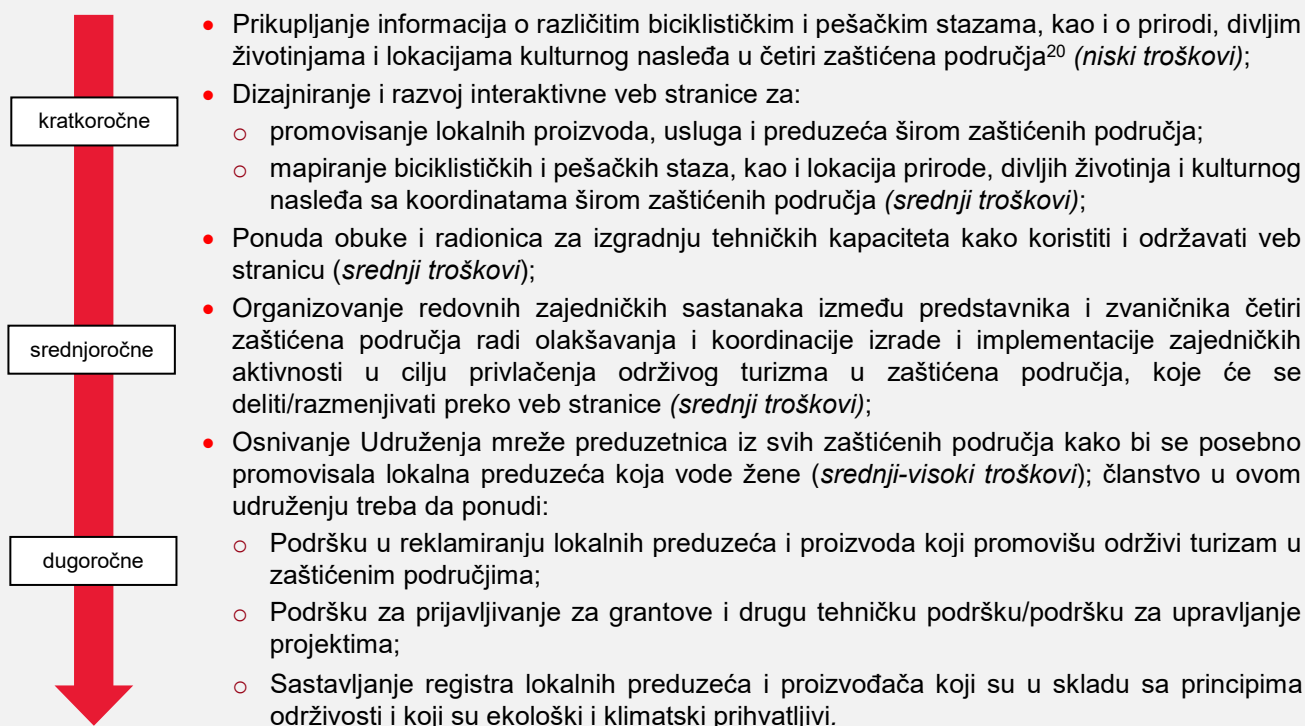
marketing

umrežavanje

Očekivani rezultati:

1. Promocija lokalnih proizvoda i usluga, poslovanja i kulturnog nasleđa zaštićenih područja i povećana pažnja turista, uključujući i međunarodne;
2. Izrada zajedničke veb stranice za promociju održivog turizma u četiri zaštićena područja;
3. Povećani prihodi od prodaje domaćih proizvoda i usluga, kao i organizovanje manifestacija i aktivnosti u zaštićenim područjima.

Glavne aktivnosti:

Ciljne grupe:

Lokalno stanovništvo, lokalni, regionalni i međunarodni turisti, vlasnici preduzeća i klijenti preduzeća.

Saradnja:

Projekat predstavlja mogućnosti za međusobnu saradnju, razmenu iskustava i informacija, sprovođenje zajedničkih aktivnosti i sastanaka, kao i unifikovano predstavljanje zaštićenih područja javnosti. Štaviše, promovisanjem turističkog sektora i pružanjem ekonomskih mogućnosti lokalnim zajednicama, projekat nudi alternativne izvore sredstava za život, čime se jača lokalna otpornost na rizike vezane za klimu.

Rod:

Projekat će osigurati zapošljavanje i uključivanje žena i mladih u poslovne mogućnosti i promociju žena kroz mrežno udruženje u zaštićenim područjima.

²⁰ Nadovezujući se na prethodne aktivnosti u oblasti kao što su [staza High Scardus](#), duga pešačka i staza za planinski biciklizam na Zapadnom Balkanu koja prolazi kroz područje Šar-planine i masiva Koraba ili Koalicija zelene gradnje koju finansira PONT u zaštićenim područjima, koja između ostalog ima za cilj uspostavljanje on-line GIS platforme za podršku aktivnosti eko-turizma uz istovremeno prikupljanje podataka o biodiverzitetu (informacije od predstavnika PONT).

4.6 Projekat: Posetite nas i prepoznajte naše vrednosti

održivi turizam

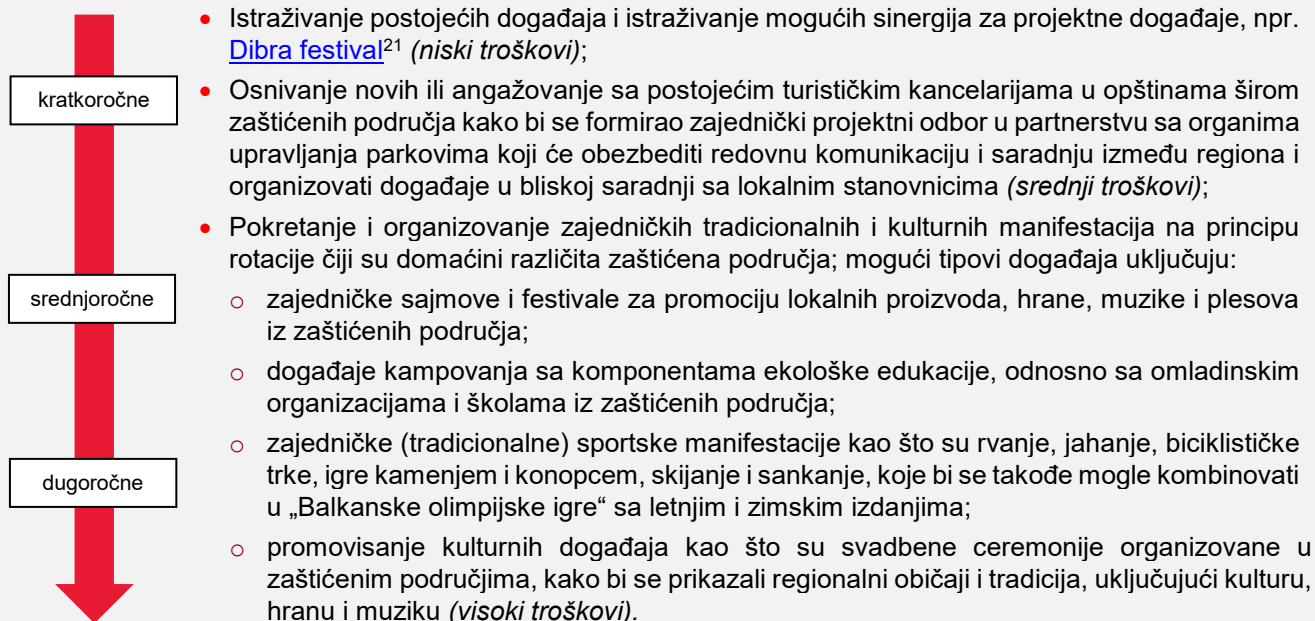
kulturalna baština

međukulturalna razmena

Očekivani rezultati:

1. Promocija turizma i kulturne baštine u zaštićenim područjima;
2. Povećani prihodi za lokalno ugostiteljstvo i preduzeća;
3. Povećano učešće žena i mladih u promociji kulturnih događaja i poslovanju.

Glavne aktivnosti:

Ciljne grupe:

Opštine, uključujući organizacione odbore, lokalno stanovništvo, umetnici i preduzeća, kao i turisti i posetioци.

Saradnja:

Projekat će povećati saradnju i razmenu između zaštićenih područja zajedničkim organizovanjem i promovisanjem tradicionalnih i kulturnih događaja, kao i većom svesti o zajedničkoj tradiciji, običajima i kulturi u regionu. Izgradnjom saradnje i osećanja kulturne povezanosti i veze između zajednica, projekat bi mogao da obezbedi važnu polaznu tačku za dalju saradnju u rešavanju drugih rizika koji proizilaze iz klimatskih uticaja.

Rod:

Promocija i uključivanje žena i mladih kao proizvođača lokalnih dobara i usluga, potencijalnih poslovnih prilika i kulturnih aktivnosti.

²¹ Godišnji [Oda Dibrane Festival](#) je festival folkloru u Dibri koji slavi kulturno nasleđe regiona izvođenjem tradicionalnih pesama i plesova.

4.7 Projekat: Zajedničko očuvanje endemskih i ugroženih životinjskih vrsta na području Šarplanine i masiva Koraba

očuvanje prirode

biodiverzitet

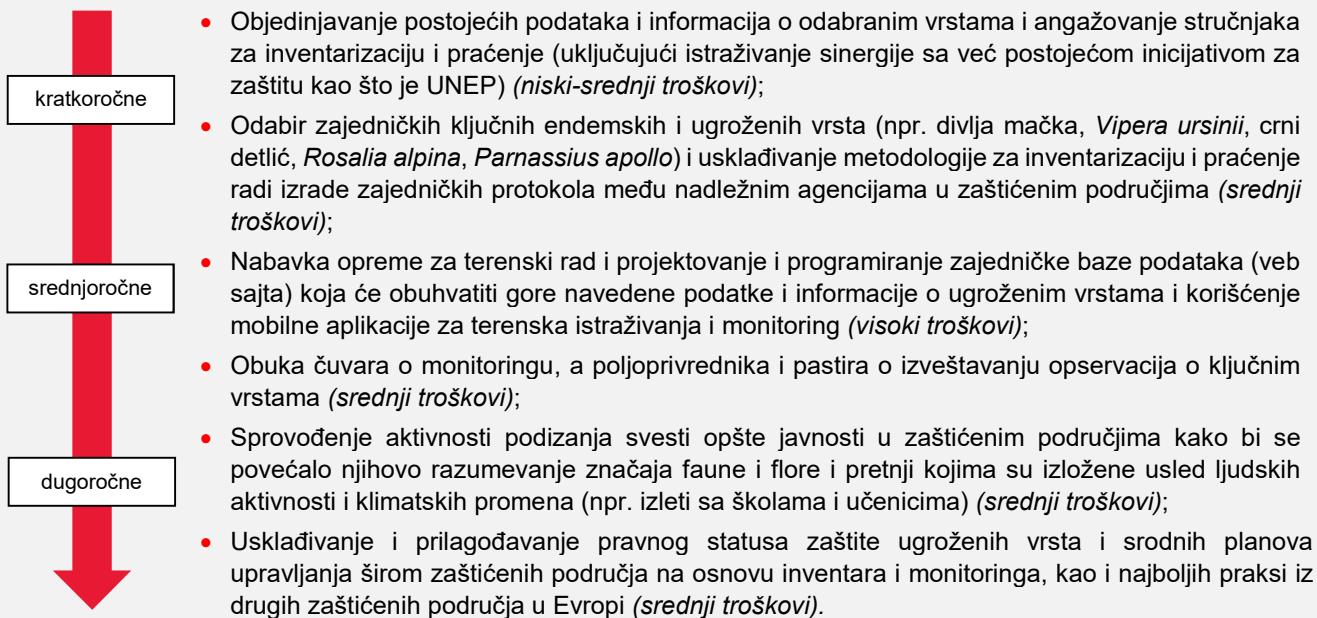
zaštita životne sredine

obrazovanje o životnoj sredini

Očekivani rezultati:

1. Zajednički protokoli za praćenje i poboljšani kapaciteti osoblja za praćenje, uključujući čuvare, unutar i širom zaštićenih područja;
2. Dokazi o prisustvu i rasprostranjenosti ugroženih vrsta;
3. Bolje poznavanje uticaja ljudskih aktivnosti i klimatskih promena na ugrožene vrste; adekvatne mere očuvanja razvijene na osnovu toga;
4. Povećana svest javnosti u vezi sa očuvanjem, uključujući uzimanje u obzir trenutne i projektovane uticaje klimatskih promena;
5. Usklađena pravna osnova statusa zaštite širom zaštićenih područja.

Glavne aktivnosti:

Ciljne grupe:

Uprave parkova, relevantna ministarstva/uprave za zaštitu prirode i inspekcije, stručnjaci za zaštitu životne sredine/prirode, opštine, NVO-i, opšta javnost/lokalno stanovništvo (posebno poljoprivrednici), lovačka udruženja i škole u zaštićenim područjima.

Saradnja:

Projekat će unaprediti saradnju između uprava parkova i drugih institucija kroz usaglašene zajedničke akcije očuvanja zaštićenih područja. Kao takav, projekat osnažuje menadžment uprave parkova i druge ključne aktere da se kolektivno bave ljudskim i klimatskim rizicima koji ugrožavaju lokalni biodiverzitet i shodno tome jačaju otpornost lokalnih zajednica koje zavise od usluga ekosistema.

Rod:

Angažovanje istraživačica i trenerki tokom svih aktivnosti projekta; uključivanje žena iz lokalnog stanovništva u aktivnosti podizanja svesti javnosti.

4.8 Projekat: Promovisanje zajedničkih principa i praksi NULA otpada unutar četiri zaštićena područja

upravljanje vodama

upravljanje otpadom

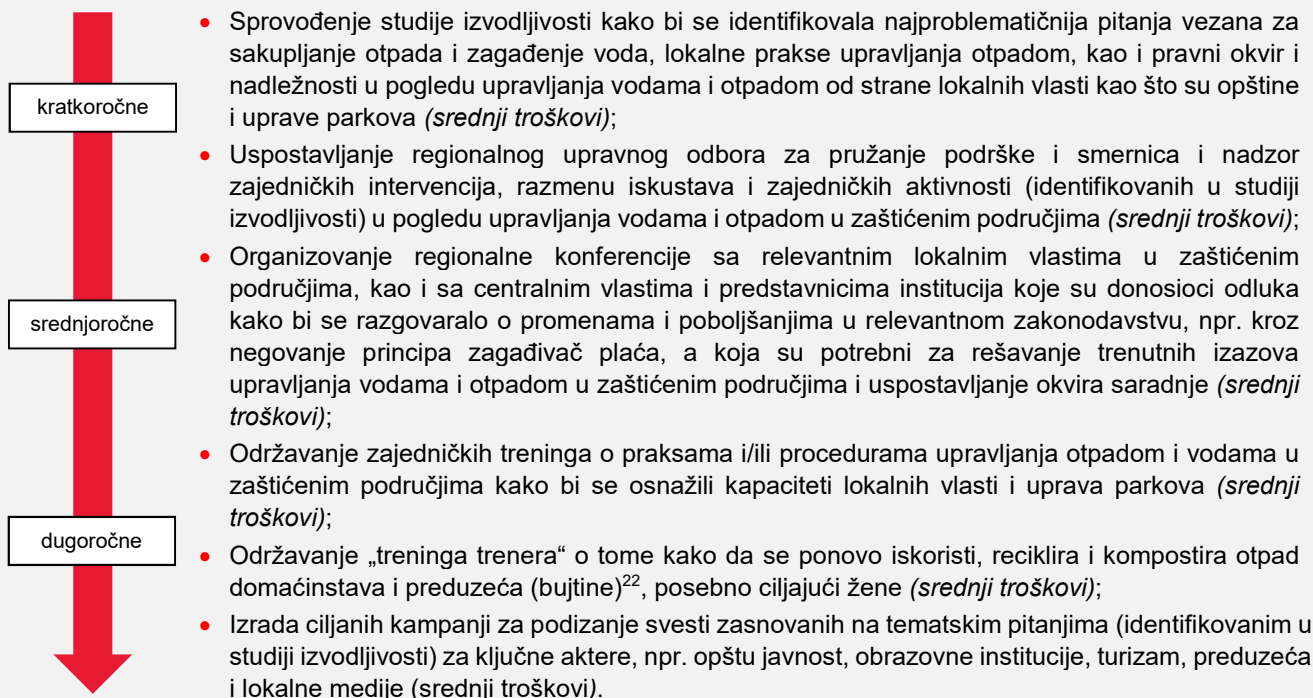
zaštita životne sredine

obrazovanje o životnoj sredini

Očekivani rezultati:

1. Zajednica i lokalne vlasti su bolje opremljene znanjem o konceptu i praksi ponovne upotrebe, recikliranja i kompostiranja otpada;
2. Zajednice i lokalne vlasti prihvataju mogućnosti za saradnju i razmenjuju najbolje prakse o tome kako smanjiti otpad;
3. Otpad je smanjen za približno 10-30% u četiri zaštićena područja, što će biti od konkretnog uticaja u smislu smanjenja zagađenja površinskih voda.

Glavne aktivnosti:

Ciljne grupe:

Zajednica uopšteno, opštine, lokalne vlasti, uprave parkova, obrazovne institucije, lokalni mediji, lokalna preduzeća i turistički sektor (npr. tur-operatori i vlasnici hotela).

Saradnja:

Zajedničko uspostavljanje regionalnih praksi za smanjenje otpada će ojačati saradnju, posebno između lokalnih vlasti i uprava parkova u četiri zaštićena područja. Istovremeno, to bi takođe moglo omogućiti lokalnim vlastima i upravama parkova da se kolektivno pozabave ekološkim rizicima povezanim sa upravljanjem otpadom.

Rod:

Projekat ima za cilj jednaku zastupljenost žena i muškaraca u redovima sprovodilaca i korisnika. Projekat će sprovesti ciljane kampanje za podizanje svesti za žene i nastojeće da jednako budu zastupljene u upravnom odboru. Takođe, kroz „trening trenera“ o upravljanju otpadom iz domaćinstava, projekat će osigurati da žene, koje su često glavne starateljke u domaćinstvima (a, u nekim slučajevima, i vlasnice kuća) u regionu, mogu direktno doprineti boljem upravljanju otpadom i obučavanju drugih u svojoj zajednici.

²² Bujtina se odnosi na tradicionalne porodične kuće ili objekte kojima je promenjena namena u turistički smeštaj i ugostiteljstvo.